

NOROGA ÁRKITALAŠ
RÁĐI JOĐIHEAPMI
2023-2025

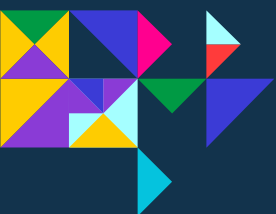

ARCTIC COUNCIL

Árktalaš ráđđi ásahuvvui jagi 1996 ovddidan dihtii ovttasbarggu gaskal árktalaš stáhtaid ja álbmogiid dakkár áššiin main lea oktasaš beroštupmi regiovnas, nu go guoddevaš ovddideapmi ja árktalaš birrasa suodjaleapmi. Dálá dramáhtalaš dálkkádatrievdamat Ártkisis dagahit dan doaimma deháleabbon go goassege ovdal. Ártkisis mii ovddimusat vásihit dan dađistaga lassáneaddji váikkuhusa johtilit goargnu temperatuvrras. Temperatuvra Ártkisis goargnu dál 3-4 geardde johtileappot go máilmmiviidosas temperatuvra gaskamearálaččat. Das leat dál jo stuorra váikkuhusat árktalaš ekovuogádagaide ja luondušláddjiivuhit, muhto maiddái eanet ja eanet árktalaš báikkálaš servodagaide ja álgoálbmogiidda. Das mii dáhpáhuvvá dálkkádagain Ártkisis, lea maid stuorra mearkašupmi máilmmiviidosas dálkkádat- ja dálkemálliide, erenoamážit máilmmiviidosas mearradássegoargnumii.

Riikkaidgaskasaš ovttasbarggu ilgadis ja hástaleaddji áiggis, mii maiddái váikkuha Árktalaš ráđi ovttasbargui, lea dehálaš atnit fuomášumi Ártkisa guhkesáigásaš ovdánanmearkkain. Regiovnna guovddáš rolla máilmmiviidosas dálkkádat- ja ekovuogádagain mearkaša ahte mii fertet johtileappot dahkat eanet gozihan dihtii johtileappot goargnu temperatuvrraid, muhto maiddái heivehit iežamet dakkár rievdan dálkkádahkii mii buktá ođđa vejolašvuodaid ja hástalusaid main mii eat dieđe vel buot bohtosiid. Árktalaš ráđi dálkkádat- ja birasbarggus lea mearrideaddji váikkuhus riikkaidgaskasaš áddejumi ja ángiruššama loktemii.

Norgga jodiheapmi Árttalaš ráđis

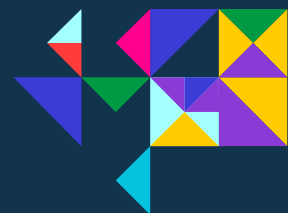
Árttalaš ráđđi lea árttalaš gažaldagaid deháleamos stáhtaidgaskasaš forum. Dássitvuohta ja huksejeddji ovttasbargu Árttis šaddá Norgga jodiheami bajimus ulbmil ráđis. Mii áigut deattuhit Árttalaš ráđi guovddášbargamušaid, nu go dálkkádatrievdamiid váikkuhusaid, guoddevaš ovddideami ja diliid lámčima dasa ahte guovllu álbmogiin lea buorre eallin.

Norga áigu ain doarjut ráđi guđa bargojoavkku, ja vuollásaš áššedovdiid-joavkkuid, dálá doaimmaid ja proševttaid. Min nationála vuoruheamit leat vuodđuduvvon Árttalaš ráđi barggu vuosttaš strategalaš plánii, mii mearriduvvui Reykjavikas jagi 2021. Njealji vuoruhuvvon fáttá bokte, dat leat; *mearra, dálkkádat ja biras, guoddevaš ekonomalaš ovddideapmi, ja davvi álbmogat*, áigut geahččalit viidáseappot fievrridit ráđi dehálaš barggu guhkes linnjáid ealli ja guoddevaš Árttisa várás. Strategalaš plána *gaskamuttu evalueren* galgá čađahuvvot jagi 2025.

Boahtteáiggi Ártis hábmejuvvo juohke beaivvi, dáppe davvin. Norgga jodíheapmi bidjá rasttideaddji fokusa *nuoraide* ja *áktalaš álgoálbmogiidda*. Mii áigut bargat dan ala ahte nannet áktalaš nuoraid vejolašvuodaid váikkuhit ja oassálastit Áktalaš ráđi bargui gulli proseassaide. Mii áigut maiddái nannet ovttasbarggu áktalaš álgoálbmogiid organisašuvnnaiguin, ja loktet ovdan álgoálbmogiid mielváikkuheami ja árvvolaš buvttu mearkkašumi buot ráđi ovttasbargolávddiide.

Áktisa birraiid ja doaimmaid hálddašeami dieđalaš máhttovuođu nannen lea okta Áktalaš ráđi barggu geađgejułggiin. Norga áigu joatkit dan ángiruššama. Seammás áigut láchit dilálašvuodaid dasa ahte báikkálaš árbedieđut ja -máhtut loktejuvvojit ja fátmastuvvojit ráđi bargui.

Norgga jodíheami njeallje fáttálaš ángiruššansuorggi reflekterejit Norgga guhkesáigásaš vuoruhemiid Áktisis ja Norgga davviguovlopolitihka, máhtu ja ovddasvástideaddji guoddevaš hálddašeami vuodul.

Mearra

Lassánan doaimmat, johtilis dálkkádatrievdamat ja áhpejienga suddan čuhcet eanet ja eanet Árttisa mariidna birrasii.

Sihkkarastin dihtii dearvvaš ja šattolaš meara ja nannen dihtii árttalaš mearraealáhusaid guoddevašvuoda áigu Norga joatkit deattu bidjama ollislaš mearrahálddašeapmái.

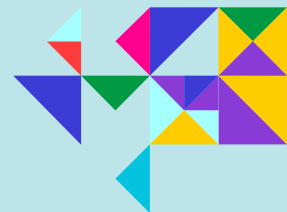
Mii áigut:

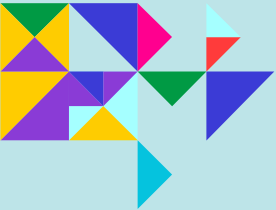
Ovddidit mearrahálddašanreaidduid. Mii áigut viidáseappot ovddidit árttalaš ovttasbarggu dakkár hálddašanreaidduiguin maid sáhtá heivehit dálkkádatrievdamiidda. Mii áigut maid iskat vejolašvuoda ovddidit digitála birasátlasa árttalaš mearraguovlluin, mii livččii ávkkálaš reaidun mariidnaguovlluid birasdáhtaid buohtastahttimii ja guorahallamii.

Suodjalit šlájaid ja ekovuogádagaid mat sorjájit jienas. Mii áigut láchit dilálašvuodaid mearrajiengas sorjájeadji šlájaid ja ekovuogádagaid buorebut suodjaleapmái, ja nannejuvvon ovttasbargui mariidna suodjalanguovlluid ja eará beaktilis areálavuđot suodjalandoaibmabijuid hárrái árttalaš fierpmádagain mii váikkuha mariidna biošládđjiivvuoda seilluheapmái.

Lágidit konferánssa ekovuogádatvuđot mearrahálddašeami birra.

Juogadan dihtii árttalaš mearraguovlluid ekovuogádatvuđot hálddašeami implementerema stáhtusa ja vásáhusa dainna áigu Norga lágidit riikkaidgaskasaš konferánssa ekovuogádatvuđot mearrahálddašeami birra min jođiheami áiggi.

Árktalaš dárkonvuogádagaid ovddideapmi. Árktalaš stáhtain lea oktasaš dárbu nannet vuodđomáhtu árktalaš mearraguovlluid birra, oktan guovddáš Povlamearain. Jotkojuvvon áŋgiruššan mearra- ja povladutkamiin lea eaktun dieđihuvvon, ollislaš ja dieđavuđot lahkoneapmái. Danne áigu Norga vuoruhit árktalaš dárkonvuogádagaid ovddideami, ja láchčit dilálašvuodaid dárkon- ja dutkandáhtaid beaktilat juogadeapmái.

Čadahit doaimbajuid mariidna nuoskkideami vuostá. Norga áigu joatkit guhkesáigásaš oktasaš barggu mariidna nuoskkideami ja muovve- nuoskkideami vuostá mearas. Min jodiheami áiggi mii áigut nannet árktalaš ovttasbarggu mariidna nuoskkideami oktavuodas, ja čuovvulit Árktalaš ráđi jagi 2021 mannosas doaimbaplána konkrehta ovttasbargoproševttaiguin.

Nannet ovttasbarggu gearggusvuodain, ja guoddilis ja sihkkaris mearrajohtolagain Árttisis. Go Povlamearra dađistaga eambo jienahuvvá, de lea dárbu nannet gearggusvuoda Árttisis. Eanet mearravuđot doaimmat davvin lasihit riskka lihkohisvuodaid dáhpáhuvvat main leat váikkuhusat eallimii, dearvvašvuhtii ja birrasii. Stuorat gaskkat ja gáibideaddji dálkkádatdilálašvuodát dahket gádjun- ja gearggusvuodabarggu hástaleaddjin. Min jodiheami áiggi áigu Norga nannet ovttasbarggu dakkár guoddevaš mearrajohtolagain ja riskagarvviheaddji doaimbajuiguin mat čatnasit stuorat mearrajohtolahi Árttisis. Mii áigut nannet ovttasbarggu Arctic Coast Guard Forumiin, maid mii jodihit seamma áigodagas. Mii áigut viidáseappot ovddidit árktalaš ovttasbarggu maritiibma ja aeronáhtalaš ohcamiin ja gádjumiin, oljogearggusvuodain, suonjardanlihkohisvuodaid gieđahallamiin mearas ja dearvvašvuodagearggusvuodain konkrehta vuolggahemiid ja hárjehallamiid bokte. Mii áigut maiddá árvoštallat vejolašvuoda lágidit árktalaš gearggusvuodakonferánssa min jodiheami áiggi.

Dálkkádat ja biras

Árktisis dáhpáhuvvet dálkkádatrievdamat erenoamáš johtilit. Rievdamiin Árktisis leat máilmmiviidosas váikkuhusat, ja dagahit áibbas stuorámus áitaga ártkalaš luonddušládjiivuhtii. Doaibmabijut mat ráddjejit dálkkádatluoitimiid máilmmiviidosáčat, leat dehálepmosat go áigumuš lea fuolahit ártkalaš birra. Dálkkádatrievdamat buvttihit seammás ártkalaš stáhtaide stuorra oktasaš hástalusaid. Daid ferte dustet, sihke ođasmahttojuvvon máhtuin daid rievdamiid birra mat dáhpáhuvvet, ja doaibmabijuiguin mat ráddjejit negatiiva váikkuhusaid birrasiidda ja servodagaide.

Norgga jođiheami áiggi mii áigut deattuhit dálkkádatrievdamiid váikkuhusaid Árktisis, dárbbu heivehit hálddašemi dálkkádatrievdamiidda, ja daid birashástalusaid gieđahallama mat čatnasit lassánan olmmošlaš doaimmaide. Dát hástalusat gáibidit nana, oktasaš máhtovuoddu, ja mas ártkalaš ovttasbargu lea mearrideaddji dasa ahte ovddidit buriid čovdosiid.

Mii áigut:

Nannet máhtu ártkalaš dálkkádaga ja birra birra.

Guhkesáigásaš bargu máhttočohkkemiin dálkkádatrievdamiid, nuoskkideami ja luonddušládjiivuodda birra Árktisis ferte jotkojuvvot, ja mii áigut lámčit dilálašvuodaid dasa ahte dát máhttu lea olahtti vai dat válđojuvvo atnui. Báikkálaš máhttu ja árbediehtu lea dán máhtovuoddu dehálaš oassi.

Buoridit dutkandáhtaid olahttuvuođa ja geavaheami.

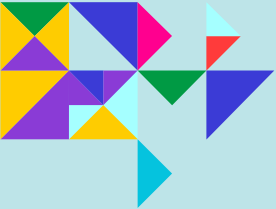
Norgga jodiheapmi áigu bargat dan ala ahte buoridit Árktalaš ráđi dáhtaid olahttuvuođa ja geavaheami viidasat ovddideami bokte oktasaš dáhtapolicy ja reaidduid. Geavaheadjiládis, topográfalaš dáhtaid juogadeami ja geavaheami bokte mii áigut maiddáai doarjut goziheami, dutkama ja mearridanproseassaid Árktisis.

Nannet ovttasbarggu árktalaš luonddušládjiivuoda seailuhemiin.

Norga áigu vuoruhit analysaid dálkkádatrievdamiid váikkuhusain árktalaš luonddušládjiivuhtii, buoridan dihtii min oktasaš áddejumi boahhtevaš rievdamiin ja doaibmabidjodárbbuin. Mii háliidit maid lámčit dilálašvuodaid dasa ahte nannet ovttasbarggu birasdoaibmabijuiguin árktalaš luonddušládjiivuoda áimmahuššama várás, mii sáhtta veahkehit ollašuttit Biologalaš šládjiivuoda konvenšuvnna ođđa máilmmiviidosas rámmaid mihtuid.

Eanet čalmmusteapmi čáhppes karbonii ja metánii. Min jodiheami áiggi áigut erenoamážit čalmmustahttit oanehisáiggi dálkkádatváikkuheddjiid nu go karbona (gožu) ja metána. Čáhppes karbona- ja metánaluoitin máilmmiviidosáčat boahhte jagiid ráddješii lieggananleavttu Árktisis jagi 2030 rádjai. Dat sáhtášii hehttet máilmmiviidosas dálkkádatrievdamiid lehttoheami, go jieknagovččas ja duollu suddet.

Doarjut riikkaidgaskasaš dálkkádatbarggu. Norga áigu geahččalit doaibmat Árktisa čielga jietnan daid multilaterála forumiin mat čalmmustahttet dálkkádatrievdamiid. Eanet fuomášupmi dálkkádatrievdamiid máilmmiviidosas váikkuhusaide Árktisis Árktalaš ráđi barggu bokte dorjjošii Pariisa-šiehtadusa ja riikkaidgaskasaš dálkkádatbarggu.

Guoddevaš ekonomalaš ovddideapmi

Norga áigu min jodiheami áiggi deattuhit ekonomalaš ovddideami vuodđudeaddji servodatovddideami vuodđudeaddji eaktun Ártkisis. Ruoná molsun, alit ekonomiiija, guoddevaš mearrajohtalus ja ártkalaš biebmovuogádagat galget leat erenoamáš áŋgiruššansuorggit.

Ártkisis leat mearkkašahtti ollu luondduriggodagat mat dál jo váikkuhit ekonomalaš ovddideapmái ja ealli báikkálaš servodagaide. Regiovnnas leat seammás mealgat ekonomalaš ovddidanvejolašvuodát ruoná molsuma oktavuodas. Erenoamážit leat aiddo Ártkisis ollu minerálat mat dárbbasuvvojit ruoná molsuma čadaheapmái. Guoddevaš resursaávkkástallan mii ii čuoza árbevirolaš servodagaide dahje dálá luondduárvvuide, gáibida ollu ártkalaš stáhtain.

Mii áigut:

Ođasmahttit ECONOR-raportta Ártkisa ekonomiiija birra. Doarjun dihtii guoddevaš ekonomalaš ovddideami Ártkisis, oktan guoddevaš sosioekonomalaš ovddideami, váikkuha raporta máhttui čuvgen dihtii vihkkedallamiid – ja vejolaš synergijaid – gaskal iešguđet guoddevašvuodamihtuid. Nannejuvvon ovttasbargu regionála statistihka ekonomiiija, birgejumi ja birrasa ovddidemiin, ja ovttasbargu álgoálbmotorganisašuvnnaiguin nannen dihtii máhttovuodu luondduvuodot birgejumi ja ekonomalaš ovddideami birra, livččii dehálaš veahkkin dasa.

Doarjut odđa álgagiid mat buktet máhtu das mo luonddu ja árbevirolaš areálageavaheami sáhtta fuolahit ruoná molsumis.

Min jodiheami áiggi mii áigut bidjat fuomášumi dasa mo lea vejolaš vuhtii váldit luonddu ja árbevirolaš areálageavaheami ruoná molsumis, nu go infrastruktuurra huksema ruoná energiija, industriija ja fievrredeami oktavuodas. Mii áigut erenoamážit doarjut álgagiid mat sáhttet buktit odđa máhtuid ja čovdosiid mat suodjalit ja ovddidit álgoálbmogiid kultuurra ja eallinvuogi.

Doarjut álgaga ovddidit eambo ruoná ártalaš skiipajohtalusa.

Mearravuđot doaimmaid lassáneapmi davvin addá odđa vejolašvuodaid šadui ja árvoháhkamii. Seammás lea buorre vejolašvuotta ráddjet riikkaidgaskasaš skiipajohtalusa luoitimiid. Norga áigu doarjut dálá álgagiid geahpedan dihtii ártalaš skiipajohtalusa birasváikkuhusa mearkkaid ja guorahallat vejolašvuoda ásaht ruoná skiipakorridovrraid Ártisii pilohtaprošeaktan.

Nannet máhtu das mo dálkkádatrievdamat váikkuhit ártalaš biebmovuogádagaid. Ártisa luondduresurssaid guoddevaš hálddašeapmi lea eaktun guoddevaš ekonomalaš ovddideapmái. Seammás váikkuhit dálkkádatrievdamat sihke ártalaš šaddojahkodahkii ja meara biologalaš resurssaide. Báikkálaš biebmokultuvra ja álgoálbmogiid árbevirolaš dieđut ja máhtut doibmet dehálaš vuodđun guoddevaš ekonomalaš ovddideapmái ja dálkkádatrievdamiid báikkálaš heiveheapmái. Min jodiheami áiggi áigu Norga nannet máhtu ártalaš ealáhus- ja árvovidjiid birra, erenoamážit deattastettiin biebmovuogádagaid. Báikkálaš nuoraid gelbbolašvuotta galgá leat guovddážiis.

Nannet ovttasbarggu Arctic Economic Counciliin. Nannejuvvon ovttasbarggu bokte Arctic Economic Counciliin áigu Norga bargat dan ala ahte nannet ártalaš ekonomalaš ovttasbarggu ja best practice, odđa teknologalaš čovdosiid ja standárddaid juogadeami ártalaš ealáhusaid várás.

Álbmogat davvin

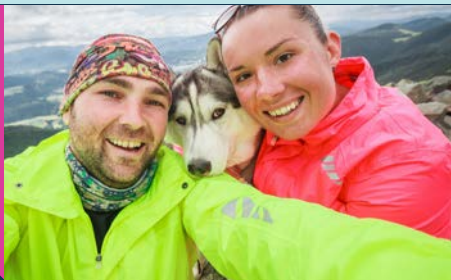
Máilmmiviidosas dálkkádatrivdamat váikkuhit ártkalaš ealáhusvuđđui, ássanmálliide ja eallindiliide - dávjá odđa vugiid ja iešguđet lágiid mielde. Min jodiheami bokte Ártkalaš ráđis áigu Norga váikkuhit nana, mánggabealat ja searvadahtti servodagaide mat buohkaid geasuhit ássanguovlun.

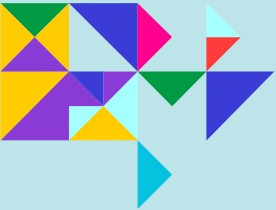
Mii áigut:

Mis galgá leat erenoamáš fokus nuoraide ja mii áigut lágидit ártkalaš nuoraidkonferánsa. Mii áigut váldit álgaga, ja lágидit, ártkalaš nuoraidkonferánsa. Mii áigut maidái láchit dilálašvuodaid nu ahte nuorat Ártkisis eambo sáhttet váikkuhit ovddidettiin áššiid ráđi bargui. Lagat ovttasbarggus ártkalaš báikkálaš servodagaiguin, earret eará Arctic Mayors` Foruma bokte, livččii mearrideaddji dehálaš.

Joatkit barggu dásseárvvuiin ja searvadahttimiin Ártkisis. Norga áigu min jodiheami áiggi bargat sihkkarastimiin ahte Ártkalaš ráđi mánggajahkásaš bargu sohkabeliin, mánggabealatvuodain ja searvadahttimiin jotkojuvvo. Mii áigut čuovvulit loahpparaportta rávvagiid Ártkisa dásseárvvu birra konkrehta álgagiiguin.

Nannet ártkalaš dearvvašvuodaovttasbarggu. Dálkkádatrivdamat váikkuhit luonddubirrasii, ja kulturbiras fas váikkuha álbmotdearvvašvuhtii. Danne áigu Norga bargat ártkalaš dearvvašvuodaovttasbarggu nannemiin. Mii áigut kártet mo dálkkádatrivdamat váikkuhit álbmotdearvvašvuhtii

Árktisis, ja bargat dan ala ahte ásahuvvo árttalaš birasbiobánjku ovttasbargadettiin eará árttalaš stáhtaiguin. Mii áigut seammás joatkit ja nannet dálá ovttasbarggu eallindiliid, digitála dearvvašvuodačovdosiid, psyhkalaš dearvvašvuoda ja dearvvašvuodagearggusvuoda birra Árktisis. Mii áigut nannet fitnolaš fierpmádagaid ja joatkit dálá diehtolonohallama dearvvašvuoda ja eastadeaddji doaimbijuid birra Árktisis.

Nannet medisiinnalaš gearggusvuoda. Mii háliidit maid ohcat lagat árttalaš ovttasbarggu ovddidan dihtii nana čovdosiid fáhkkašmedisiinnalaš gearggusvuoda várás go stuorat lihkuhisvuodat dáhpáhuvet Árktisis. Mii háliidit nannet gearggusvuoda árttalaš báikkálaš servodagain proševttaid bokte main báikkálaš ja árbevirolaš máhttu lea mielde geavahuvvomin juohkelágan gearggusvuodadáhpáhusaid oktavuodas.

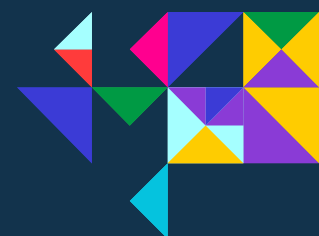
Nannet árttalaš kulturovttasbarggu. Kultuvrras ja hutkás ealáhusain lea stuorra mearkašupmi árttalaš searvevuhtii, ja váikkuha árvoháhkamii ja ássanmillii, muhto ášši lea hárve Árttalaš ráđi áššelisttus. Danne mii háliidit váikkuhit Arctic Arts Summit nannemii, mas mii atnit erenoamáš fokusa álgoálbmotfierpmádahkii ja dáiddafágalaš ovttasbargui, mii dáhpáhuvvá árttalaš álgoálbmogiid rastásaččat. Dat lea áiggi mielde šaddan dehálaš adjin digaštallan dihtii oktasaš kulturpolitihkalaš hástalusaid ja vejolašvuodaid mángga árttalaš báikkálaš servodagas, ja dat lea doaimman ođđa ealáhusdoaimma vuodđun.

Ovddidit ja ođasmahttit árttalaš kulturmuittoplána ja lasihit riikkaidgaskasaš diehtolonohallama dálkkádatbeavttu dađistaga lassáneaddji váikkuhusain kulturbirrasii Árktisis.

GOVAT

- Siidduin 6-7: Shutterstock, Øystein Mikelborg,
Merete Kvalsund/Havforskningsinstituttet
- Siidduin 8-9: Shutterstock, Lawrence Hislop,
Trine Lise Sviggum Helgerud
- Siidduin 10-11: Ann Kristin Balto/Norsk Polarinstitut, Shutterstock
- Siidduin 12-13: Shutterstock, Norsk Polarinstitut,
Øivind Arvola/Harstad kommune
- Siidduin 14-15: Shutterstock, Caroline Drefvelin/NRK, Lovise Myrnes Steinrud,
Vegard Sturzinger/Norsk Polarinstitut
- Siidduin 16-17: Mads Suhr Pettersen, Fredrik Naumann/
Felix Features, Shutterstock
- Siidduin 18: Svein Disch Mathiesen/International Centre for
Reindeer Husbandry, Shutterstock

Olggosaddán:
Olgoriikadepartemeanta

www.regjeringen.no
Prentehusnummir: E1016-S
Hábmen: Gjerholm
Deaddileapmi: Departemeanttaid
sihkkarvuoda- ja bálvalusdepartemeanta
03/2023 – Preantalohku 100

